

Цебера А.

*юрисконсульт, аспірант
кафедри адміністративного
процесу факультету права
та управління Ягелонського
університету, м. Краків*

Tsebera A.

*legal counsel, postgraduate
student of administrative
proceeding department, law
and administration faculty,
Jagiellonian University*

Врубель О.

*LL.M., аспірант кафедри
кримінального права
факультету права та
управління Ягелонського
університету, м. Краків*

Vrubel O.

*LL.M., postgraduate student of
criminal law department, law
and administration faculty,
Jagiellonian University,
Krakiv*

**ВІДШКОДУВАННЯ ЗА ЗНИЖЕННЯ ВАРТОСТІ
АКЦІЙ, СПРИЧИНЕНЕ НЕЗАКОННИМ
ВИКОНУВАННЯМ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ –
ПРАВА АКЦІОНЕРА В ПОЛЬСЬКОМУ ТА
МІЖНАРОДНОМУ ІНВЕСТИЦІЙНОМУ ПРАВІ**

Згідно з ч. 1 ст. 77 Конституції Республіки Польщі кожен має право на відшкодування за шкоду заподіяну незаконними діями державних органів. § 1 ст. 417 Цивільного Кодексу Польщі конкретизує, що за шкоду виниклу внаслідок незаконних дій або бездіяльності при виконанні державної влади відповідальність несе держава, одиниця територіального самоврядування або ж інша юридична особа, яка наділена законом державною владою. Поверхневий аналіз змісту ст. 417 Цивільного Кодексу Польщі та ч. 1 ст. 77 Конституції Республіки Польщі веде до висновку, що вони не передбачають жодних постанов щодо особи пошкодованого [1, с. 42]. Це спостереження має дуже вагомні наслідки, тому що згідно з загальними принципами цивільного права, пошкодованим, який може домогатися відшкодування може бути кожен суб'єкт цивільного права [2, с. 14], в тому числі юридична особа, наприклад, акціонерне товариство [3, с. 14].

Проте виникає дилема чи відшкодування шкоди може отримати також акціонер, за рахунок зменшення вартості акції акціонерного товариства, яке є наслідком шкоди викликаній органом державної влади? У

літературі предмету влучно вказано, що йдеться про відповідальність за так звані посередні шкоди [4], точніше за шкоди які є наслідком події, яка завдає шкоди інтересам безпосередньо пошкодженого, а через нього, посередньо, також і інтересам іншої особи [5].

Суть проблеми зводиться до відповіді на питання чи акціонер може отримати відшкодування власної шкоди виниклої внаслідок дій скерованих проти товариства капіталів. Згідно з першим з підходів представленим М. Калінським, акціонер не може домогтися відшкодування [6, с. 129-133]. Вказаний автор підкреслює, що дія яка призводить до шкоди може посередньо порушити права акціонера, впливаючи на вартість акцій, власником яких є останній, однак з цього факту не виникає можливості отримання відшкодування самим акціонером. Це пов'язано, на думку М. Калінського, з принципом обмеження отримання відшкодування виключно до суб'єктів безпосередньо пошкоджених – круг пошкоджених не може бути необмеженим. Цей автор ілюструє винесену тезу наступним прикладом: акціонер товариства отримав відшкодування за шкоду, яка є наслідком зниження вартості акції. Після чого, відшкодування буде отримувати товариство, якому байдуже рішення в провадженні між акціонером та боржником, тому що немає жодних підстав, щоби зарахувати отримане акціонером відшкодування до суми відшкодування, яке належить товариству. М. Калінський підкреслює, що це є різні суб'єкти прав – кожен з них має власне майно, юридично відокремлене одне від одного. Це означає, на його думку, що акціонер який отримує відшкодування власної шкоди, діє у власних інтересах і тим самим подальші дії зі сторони товариства, метою яких є отримання відшкодування, призведуть до повторної компенсації за цю ж подію – один раз акціонеру та другий раз товариству. Зі становищем М. Калінського погоджується А. Опалський, на думку якого пошкодженим в цій категорії справ є виключно товариство, а не акціонер [7, с. 513]. Подібний підхід приймає П. Блащик. Підкреслює, що в згаданій ситуації не буде виступати причинний зв'язок між шкодою акціонера та подією, яка викликала шкоду у відношенні до акціонерного товариства [8, с. 188 і наступні].

Інший погляд представлено у рішенні Найвищого Суду Польщі від 22 червня 2012 року [9]. Суд підкреслив, що право на отримання відшкодування виникає на підставі § 1 ст. 417 Цивільного Кодексу Польщі, також тим суб'єктам цивільного права, яких права або інтереси були предметом посередніх порушень, які є наслідком виконання державної влади. В обґрунтуванні виданого рішення Найвищий Суд віднісся до відносин між товариством та його акціонером наступним чином. Акціонер-

не товариство є одним із товариств капіталів, суть якого полягає в поділі функцій управління та власності. Суд підкреслив, що майно товариства і акціонерів є строго розмежовані. Акціонер в економічному розумінні, є власником, але не належать йому ні права власності, ні інші права у відношенні до майна товариства у час дії товариства, але одночасно вони будуть йому належати після ліквідації товариства. Найвищий Суд написав, що акції, з певними обмеженнями, можуть бути предметом обороту, при чому ціна відчуження може бути відірвана від ринкової вартості. Як правило втрата майна, погіршення ситуації товариства призводять до втрати ринкової вартості товариства. Цей зв'язок, на думку Найвищого Суду, дозволяє прийняти підход, що діяння яке шкодить товариству, може посередньо порушити права акціонера впливаючи на вартість його акцій. Якщо зменшення вартості акцій буде пов'язано з виконанням державної влади, то Суд не бачить перешкод надати можливість на відшкодування також і акціонеру.

В пізнішому рішенні Найвищого Суду від 26 березня 2014 року [10], Суд підтвердив, що вимога відшкодування шкоди заподіяної акціонеру, навіть посередньо, внаслідок безправних рішень скерованих проти товариства, належить також і акціонеру, однак суд застеріг, що слід відрізнити дві категорії вимог: додаткову вимогу відшкодування у відношенні до відшкодування для самого товариства та особисту вимогу за шкоду викликану посереднім порушенням прав та інтересів акціонера, які виходять поза межі шкоди самого акціонерного товариства. Найвищий Суд тим самим опирався на рішення Суду від 22 червня 2012 року [11] та прийняв, що у першому випадку вимога відшкодування для акціонера не є самостійною, тому що в балансі товариства слід вказати активи – повсталий борг – вимогу, що передбачатиме отримання грошових платежів і відповідно зріст вартості акції. Наступним є також факт, що у випадку бездіяльності органу товариства, акціонеру належить право самостійно ставити вимогу щодо відшкодування збитку для товариства на підставі ст. 486 Кодексу Господарських Товариств Польщі [12]. Використання акціонером цього інструменту не може ставити його в краще становище ціною товариства і його кредиторів та не може призвести до збільшення відшкодування якого акціонер самостійно доходить перед судом. Аналіз практики Найвищого Суду веде до висновку, що останній допускає можливість ставити вимогу щодо відшкодування за зниження вартості акції товариства або навіть його банкрутство, але тільки у випадку коли вимога матиме самостійний, а не доповнюючий характер.

Вищевказане можна також розглянути з перспективи інших шляхів охорони прав акціонерів, за умови що вони не є громадянами Польщі. Для прикладу акціонер може бути громадянином України або ж місцем реєстрації товариства є територія України. Цією альтернативною дорогою є міжнародний інвестиційний арбітраж сторонами якого є інвестор та держава в якій здійснюється інвестиція.

Автори проаналізували зміст Угоди між Урядом України та Урядом Республіки Польщі про взаємне заохочення та захист інвестицій від 12.01.1993 року [13]. У ч. 1 ст. 4 цієї Угоди передбачено, що кожна з договірних сторін буде захищати інвестиції зроблені інвесторами з Польщі на території України та інвесторами з України на території Польщі. Подальша стаття 9 у ч. 2 передбачає, що у випадку спору, який не буде вирішено дипломатичним шляхом, буде він переданий до арбітражного суду у складі трьох суддів- арбітрів.

Згадана Угода передбачає можливість розв'язування спорів у міжнародному інвестиційному арбітражі за наявності інвестора та інвестиції, даючи одночасно визначення дій які являються інвестицією та осіб або установ, які є інвесторами.

Поняття інвестора регулюється у ч. 1 ст. 1. Перелік суб'єктів, які є інвесторами досить широкий і включає фізичні особи, які є громадянами України або Польщі, юридичні особи, які здійснюють «дійсну господарську діяльність» на території однієї зі сторін Угоди ітд. Під поняттям інвестиції розуміється рухоме майно та інші майнові права, грошові вимоги та акції, паї або будь-які інші види участі у товаристві ітд. Отже, особа фізична або юридична особа, яка придбала акції акціонерного товариства, в тому числі державного, може звернутися на шлях інвестиційного арбітражу якщо її права буде порушено або ж виникне у відношенні до неї безпосередня або, що більш цікаве, посередня шкода, яка впливає на інвестицію. Угода ця призводить до того, що громадянин України, який є інвестором на території Польщі є у кращому становищі, ніж громадянин Польщі, тому що у будь-якому випадку перший буде мати відкритий доступ до охорони своїх прав перед арбітражним судом на підставі Угоди. Цей інвестор, у великому спрощенні, може без згоди органів товариства, в тому і державного акціонерного товариства, звертатися до арбітражного суду з вимогою відшкодування за посередню шкоду для його інвестиції, якою слід нагадати, можуть бути закуплені акції. У такому випадку становище польського акціонера є набагато гіршим, ніж становище іноземного акціонера, що у свою чергу заохочує до зловживань у вигляді створювання фіктивних товариств, наприклад на території України, які

тим чи іншим способом обійдуть вимогу дійсної господарської діяльності.

Підсумовуючи, гірше юридичне становище польських інвесторів у відношенні до іноземних суперечить принципу відшкодувальної відповідальності держави згідно з ч. 1 ст. 77 Конституції Республіки Польщі, що у свою чергу має забезпечити виконання принципу легалітету. Суть згаданого принципу зводиться до примусу у відношенні до державних органів діяти згідно з законом. Кожне порушення від принципу легалізму призводить до зловживання надрядним становищем, яке прислуговує органам державної влади та суперечить стандартам сучасної демократичної держави. Найбільш влучними і актуальними підсумком цієї роботи можуть бути слова відомого англійського автора Х. Гуттеріджа, який писав «...бойкот судів людьми бізнесу та керування комерційних спорів в руки арбітрів, спричинене страхом перед сіткою юридичних правил [наукових спорів – припис О.В.], які є так складні, що ні сам підприємець ні його юрисконсульти не в змозі передбачити з найменшим ступенем вірогідності результат їх тлумачення та їх впливу на права сторін.» [14, с. 53].

1. Z. Radwański, *Odpowiedzialność odszkodowawcza za szkody wyrządzone przy wykonywaniu władzy publicznej w świetle projektowanej nowelizacji kodeksu cywilnego*, RPEiS 2004, nr 2.
2. Z. Radwański, *Odpowiedzialność odszkodowawcza za szkody wyrządzone przy wykonywaniu władzy publicznej w świetle projektowanej nowelizacji kodeksu cywilnego*, RPEiS 2004, nr 2
3. Z. Radwański, , RPEiS 2004, nr 2.
4. M. Kaliński, *Glosa do wyroku SN z dnia 26 marca 2014 r., V CSK 284/13, Odpowiedzialność deliktowa wobec podmiotów pośrednio poszkodowanych*.
5. M. Kaliński, *Glosa do wyroku SN z dnia 26 marca 2014 r., V CSK 284/13, Odpowiedzialność deliktowa wobec podmiotów pośrednio poszkodowanych*.
6. M. Kaliński, *Glosa do wyroku SN z dnia 22 czerwca 2012 r., V CSK 338/11, Naruszenie praw akcjonariusza w wyniku działań szkodzących spółce*, PiP 2013.
7. A. Opalski, *Prawo zgrupowań spółek*, Warszawa 2012.
8. P. Błaszczak, *Odpowiedzialność cywilna osób działających za spółkę handlową w procesie jej łączenia się, podziału i przekształcania*, Warszawa 2012
9. V CSK 338/11, LEX nr 1228613.
10. V CSK 284/13, LEX nr 1463644.
11. V CSK 338/11, LEX nr 1228613.
12. Ustawa z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych, tj. Dz.U. z 2013, poz. 1030.

13. *Uhoda mizh Uryadom Ukrayiny ta Uryadom Respubliki Pol'shcha pro vzayemne zaokhochennya ta zakhyst investytsiy vid 12.01.1993, Dokument 616-169*

14. *H.C. Cutteridge Comparative Law: An introduction to the Comparative Method of Legal Study and Research, CUPArchive, 2015.*

Цебера А., Врубель О. Відшкодування за зниження вартості акцій, спричинене незаконним виконанням державної влади – права акціонера в польському та міжнародному інвестиційному праві

Статтю присвячено питанню відшкодування зниження вартості акцій, спричинене незаконним виконанням державної влади. Проведено дослідження прав акціонера в польському та міжнародному інвестиційному праві. Суть проблемного питання зводиться до відповіді на питання чи акціонер може отримати відшкодування за рахунок зменшення вартості акцій акціонерного товариства, яке є наслідком шкоди завданої органом державної влади.

При розгляді даного питання значну увагу приділено науковій доктрині та науковим підходам. Здійснено аналіз норм законодавства та рішень Найвищого Суду Польщі. Аналіз практики Найвищого Суду веде до висновку, що суд допускає можливість ставити вимогу щодо відшкодування за зниження вартості акції товариства при певних умовах.

Автори також проаналізували зміст Угоди між Урядом України та Урядом Республіки Польщі про взаємне заохочення та захист інвестицій та провели дослідження становища польського та іноземного інвестора.

Ключові слова: зниження вартості акцій, державна влада, акціонерне товариство, вимога відшкодування, завдана шкода.

Cebera A., Vrubel A. Compensation for reducing of shares cost caused by illegal implementation of state authorities – rights of shareholders in polish and international investment law

The article is devoted to the compensation for reducing of shares cost caused by illegal fulfillment of state authorities. We conducted a study of the shareholders' rights in Polish and international investment law. The essence of the problem is the question whether the shareholder may obtain a refund by reducing the value of the stock company shares, which is the result of damage caused by state authority.

In considering this issue a great attention is focused on the scientific doctrine and scientific approaches. The analysis of the legislation and the decisions of the Supreme Court of Poland are performed. The analysis of the Supreme Court practice leads to the conclusion that the court allows the possibility to put the request concerning compensation for reducing of the company shares cost under certain conditions.

The authors also analyzed the content of the Agreement between the governments of Ukraine and the Republic of Poland on mutual encouragement and protection of investments and conducted researches of situation with Polish and foreign investors.

Keywords: cost reduction actions, state power, stock company, claim compensation, harmed.